

Kako sta povezana nasilje in spol?

Nasilje se pogosto manifestira kot podaljšek družbenih neenakosti, kar vključuje neenakosti med spoloma. Naše obnašanje je osnovano na družbenih pričakovanjih, pomemben del slednjih pa predstavljajo spolne norme. Kakšno obnašanje je zahtevano od nas, vključno z npr. oblačili, ki jih nosimo, izbiro poklica, najljubše barve, frizure itd., je močno osnovano na spolu, ki mu pripadamo. Včasih so nasilna vedenja v samem izhodišču povezana z nespoštovanjem družbenih pravil, vključno s spolnimi normami (npr. norčevanje iz moškega, ki mu je všeč roza barva). Razmerje moči med spoloma je nesorazmerno, nasilje pa deluje kot nadaljevanje tega neravnovesja. Nasilje je uporabljeno tudi v drugih kontekstih, povezanih s spolom, npr. kot način izkazovanja moči, dominance moškega nad žensko (nasilje na podlagi spola) ali namensko kot kaznovanje in odvzem avtonomnosti (primeri spolnega nasilja). Žrtve in storilci nasilja so lahko tako moški kot ženske, statistično pa so v vlogi žrtve pogostejše ženske. Značilnosti v povezavi z nasiljem lahko opazimo tudi glede na to, nad kom se nasilje izvaja in kdo ga izvaja; kdo je žrtev in kdo storilec. Ko je storilka ženska se nasilje pogostejše pojavlja v psihičnih oblikah, moški storilci pa se pogostejše zatečejo k uporabi fizičnega in spolnega nasilja. (Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, 2014).

Ena najpogostejših oblik nasilja nad ženskami je intimnopartnersko nasilje. Z razmahom tehnologije se je povečalo nasilje preko informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), imenovano tudi zgolj spletno nasilje.

Primeri:

- spletno nadlegovanje,
- kraja identitete,
- proizvodnja, predelava in objavljanje slik in posnetkov brez dovoljenja druge osebe,
- siljenje v seksting,
- deljenje posnetkov,
- snemanje in fotografiranje spolne zlorabe,
- izsiljevanje z intimnimi posnetki,
- prostitucija in trgovina z ljudmi,
- spletni grooming ...

Oblike spletnega nasilja nad ženskami in dekleti se odvijajo na različne načine, lahko se začnejo na spletu in nadaljujejo izven spleta, npr. v službi, šoli, doma; lahko pa velja tudi obratno in se nasilje kasneje dopolni/premakne na splet preko različnih platform, družbenih omrežji in e-pošte.

Spletno zasledovanje je ključna taktika nadzora, uporabljena v primerih intimnopartnerskega nasilja. V svetovnem merilu imajo ženske 27-krat večjo verjetnost, da doživijo spletno nadlegovanje. V obliki spletnega nasilja se pogosto dogaja tudi medvrstniško nasilje, ki je posebej razširjeno med mladimi (Hauptman, 2020; Horváth et al., 2020).

PROBLEMI STATISTIK

Preden se obrnemo k številkam, podajamo nekaj pojasnil (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2023e; Horváth et al., 2020).

1. Statistike so pomemben vir informacij, zavedati pa se moramo, da **ogromen del nasilja ostaja neprijavljenega**. Povprečna stopnja prijav pred epidemijo je bila za Slovenijo 16%, kar pomeni, da več kot 80% nasilja ostaja neprijavljenega, s tem pa pogosto skritega tudi pred statistikami.
2. Eden izmed izzivov je dejstvo, da pogosto **primanjkuje sistematičnega zbiranja podatkov**, tako za splošno populacijo kot za mlade.
3. Večina raziskav je zastavljena na način **samoocenjevanja** doživetih izkušenj, kar samo po sebi zahteva vsaj neko stopnjo prepoznavanja vedenja, ki je nasilno ter sprejemanja dejstva, da smo nasilje doživeli.
4. Zaradi ponotranjenih spolnih stereotipov in drugih družbenih norm ogromen problem predstavlja dejstvo, da pogosto **nasilje ni prepoznano**, ozioma so kot nasilje prepoznane zgolj najhujše oblike določene vrste nasilja (npr. »zgolj« klofuta se ne klasificira kot nasilje) ali njegovo ponavljanje (»enkrat je pač izgubil živce«).
5. **Spolno nasilje** je ogromno pozornosti dobilo šele v zadnjih letih. V Sloveniji je bil šele v 2021 na podlagi intenzivne kampanje civilne družbe sprejet zakon, na podlagi katerega »samo ja pomeni ja«, pred tem pa je bilo za obsodbo posilstva potrebno dokazati obstoj fizične sile (Kazenski zakonik KZ-1, 2008, 170. člen). Takšna ureditev seveda izključuje cel kup nasilnih dejanj in kaže neseznanjenost z realnostjo spolnega nasilja, prav tako pa je v velikem številu primerov izključevala spolno nasilje s strani intimnih partnerjev. Javni diskurz je v zadnjih letih vključno z gibanjem #MeToo priklical pozornost k razširjenosti spolnega nasilja in odkril številne primere, ki se v preteklosti kot nasilje niso obravnavali.
6. Predstavljene **številkke predstavljajo ljudi**, zato vrednosti ne rabijo biti ekstremne, da so zaskrbljujoče. Če je žrtev neke vrste nasilja 5% žensk iz populacije, to na podlagi okvirnih števil za Slovenijo pomeni 33.901 žensk, ki so žrtve nasilja.

Vse to imejmo to v mislih ob branju naslednjih vrstic.

HITRE ŠTEVILKE

Poglejmo torej nekaj statistik (European Union Agency for Fundamental Rights, 2012; Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, 2014):

- v Evropski uniji je vsaka tretja ženska (33%), starejša od 15 let, doživela fizično in/ali spolno nasilje; ena od desetih žensk, starejših od 15 let, je doživela neko obliko spolnega nasilja;
- Ena od 20 je bila posiljena (to predstavlja 5% oziroma 9 milijonov žensk), pri čemer je pomembno poudariti, da se je vprašanje nanašalo na fizično nadvlado in poškodovanje, kar pomeni, da posilstva, kjer storilec ni fizično onemogočil odmika žrtvi, niso všteta;
- vsaka tretja ženska je doživela psihično nasilje;
- 8% žensk je doživelo fizično in/ali spolno nasilje v zadnjem letu pred opravljeno raziskavo;
- 22% žensk je bilo od 15. leta žrtev partnerskega fizičnega in/ali spolnega nasilja;
- vsaka tretja ženska je bila žrtev psihičnega nasilja s strani bivšega ali sedanjega partnerja;
- vsaka četrta ženska se je v partnerskem razmerju srečala z eno izmed sledečih oblik psihološkega nasilja: poniževanje na samem, zahteva po deljenju lokacije, jeza ob pogovarjanju z drugimi moškimi;
- 13% žensk se je srečalo z ekonomskim nasiljem v enem izmed svojih prejšnjih razmerij, najpogosteje v obliki nezmožnosti odločanja o družinskih finančah ali prepovedi dela izven doma;
- 18% žensk je od 15. leta starosti doživelo zalezovanje, od tega 5% v zadnjem letu pred raziskavo;
- 14% žensk je dobivalo grozilna sporočila ali telefonske klice, 8% se jih je srečalo z zalezovalcem (nekdo jim je sledil ali postopal okoli njihovega doma ali službe);
- vsako deseto žensko je zalezoval bivši partner;

- vsaka peta ženska, ki je bila žrtev zalezovanja, poroča, da je slednje trajalo več kot dve leti, prav tako je morala vsaka peta zamenjati svojo telefonsko številko ali e-pošto;
- vsaka peta ženska se je od 15. leta starosti srečala z nezaželenim dotikanjem, objemanjem ali poljubljanjem, pri čemer 6% vseh žensk poroča, da je to izkusilo najmanj šestkrat tekom svojega življenja;
- 32% žensk, ki so se vsaj enkrat srečale s spolnim nadlegovanjem, je kot povzročitelja navedlo nadrejenega, sodelavca ali stranko;
- 74% žensk se je pri opravljanju svojega poklica srečalo s spolnim nadlegovanjem, vsaka četrta v letu pred raziskavo;
- 35% žensk se je pred 15. letom starosti srečalo s fizičnim/spolnim/psihičnim nasiljem s strani odrasle osebe;
- 12% žensk je pred 15. letom starosti omenilo spolno zlorabo s strani odrasle osebe (to predstavlja 21 milijonov žensk v EU);
- po podatkih raziskave WHO je 35,6% žensk na svetu doživelo intimnopartnersko nasilje in/ali ne-partnersko nasilje;
- skoraj ena tretjina žensk, ki so imele partnerja, je doživela fizično in/alispolno nasilje s strani intimnega partnerja, 38% vseh umorjenih žensk pa umorijo njihovi intimni partnerji;
- 5 odstotkov žensk v EU je od svojega petnajstega leta izkusilo eno ali več oblik spletnega zasledovanja, 77% žensk, ki so doživele spletno nadlegovanje so doživele tudi vsaj eno od oblik spolnega in/ali fizičnega nasilja s strani intimnega partnerja; sedem od desetih žensk z izkušnjo spletnega zasledovanja pa ima izkušnjo tudi z vsaj eno obliko fizičnega in/ali spolnega nasilja s strani intimnega partnerja.

Močno razširjeni so tudi spolni stereotipi in vprašljiva prepričanja o spolnem nasilju. Po podatkih Evrobarometra, 27% anketirancev meni, da je spolni odnos brez soglasja včasih upravičen: v primeru alkoholiziranosti osebe, pod vplivom drog, ob prostovoljnem odhodu domov s storilcem, v primeru nošenja razkrivajočih oblačil, odsotnosti fizičnega upiranja ali jasnega »ne« (Matko in Horvat, 2016). Prav tako nekateri vprašani menijo, da prisila v spolni odnos s strani partnerja ali partnerice ne bi smela biti nezakonita (11 %), več kot eden od petih anketirancev pa je menil, da si ženske ob poročanju o zlorabah stvari izmislijo ali pretiravajo (ibidem). Agencija Združenih narodov za ženske poroča, da je dnevno s strani družinskih članov umorjenih 137 žensk. Ocenjujejo, da je izmed 87.000 umorjenih žensk v letu 2017, v približno 50.000 primerih storilec partner ali družinski član, po svetu pa je za 38% umorov žensk odgovoren moški intimni partner. Manj kot 40% žensk, ki so žrtve nasilja, poišče kakršnokoli pomoč. Tiste, ki to storijo, se pogosteje zatečejo k neformalnim mrežam. Prijavo na policijo opravi manj kot 10 % žrtev, ki poiščejo pomoč. Dekleta in ženske skupaj predstavljajo 72% vseh žrtev trgovine z ljudmi po svetu (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2023e). Druge raziskave kažejo, da je najmanj 200 milijonov žensk in deklet med 15. in 49. letom doživelo pohabljanje ženskih spolnih organov, 15 milijonov žensk med 15. in 19. letom pa je bilo prisiljenih v takšne ali drugačne spolne prakse. Več kot eden od treh mladostnikov in mladostnic med 13. in 15. letom je žrtev medvrstniškega nasilja, približno vsak četrti otrok, mlajši od pet let, pa živi z materjo, ki je žrtev intimnopartnerskega nasilja (približno 176 milijonov otrok) (Matko in Horvat, 2016).

SLOVENIJA

V starostni skupini 18-29 let za leto 2012 med 12 meseci pred izvedbo vprašalnika 1,8% populacije žensk v Sloveniji poroča o prisotnosti fizičnega nasilja s strani trenutnih intimnih partnerjev, v primeru enakega vprašanja v kontekstu bivših partnerjev pa je vrednost višja in znaša 2,5%. Če vse spremenljivke ostanejo enake, vendar ne sprašujemo po zadnjih 12 mesecih temveč tekom življenja, od dopolnitve 15-leta dalje, se vrednosti ponovno povečajo. Že v primeru trenutnih partnerjev znašajo za Slovenijo 3,7%, ko govorimo o bivših partnerjih pa se vrednosti gibljejo okoli 17 odstotkov. To pomeni, da je približno vsaka peta ženska v starostni skupini 18-29 let, na neki točki svojega življenja doživela fizično intimnopartnersko nasilje. V starostni skupini 18-29 let na podlagi rezultatov iz leta 2012 ženske poročajo, da je od dopolnitve petnajstega leta spolno nasilje s strani trenutnih intimnih partnerjev doživelo 0,8% ženske populacije v Sloveniji, s strani bivših partnerjev pa 2,5 %. Izmed oblik spolnega nasilja v Sloveniji posilstvo predstavlja 1,9% (0,6% je drugih oblik) (EIGE, 2023).

Nacionalna raziskava o pojavnosti nasilja v zasebni sferi in partnerskih odnosih (DNK):

- vsaka druga ženska do dopolnjenega 15. leta je doživela eno izmed oblik nasilja (56,6 %), pri čemer je najpogostejše psihično nasilje;
- **vsaka druga ženska je doživela nasilje v zadnjem letu;**
- 5,5 % žensk je nasilje doživljalo tudi v nosečnosti;
- ženske, ki doživljajo nasilje, večkrat doživljajo stres, tesnobo, prebavne motnje, izgubo apetita, glavobol, utrujenost, vrtoglavico, motnje spanja, depresivnost, samomorilnost;
- **v 90,8 % so povzročitelji nasilja moški, številni med njimi višje izobraženi in zaposleni za polni delovni čas.**

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije ...

... ženske pogosteje doživljajo nasilje kot moški, nasilje se pogosteje ponavlja in ima hujše posledice, večinoma pa ga povzročajo njihovi intimni partnerji. Tri četrtine žrtev intimnopartnerskega nasilja predstavljajo ženske, pri čemer je storilec moški, ženske pa pogosteje doživljajo tudi nasilje izven partnerskega razmerja. Podatki prikazujejo tudi, da so bile ženske trikrat pogosteje žrtve nasilja v družini kot moški, petkrat pogosteje pa so v družini doživljale spolno nasilje.

V primeru fizičnega nasilja obstaja za ženske večja verjetnost, da ga utrpijo v intimnopartnerskem odnosu, medtem ko je za moške za verjetno večja izven njega.

Za ženske je v Sloveniji najnevarnejši prostor prav njihov dom, sledi delovno mesto, javnost in splet.

Problematiko nasilja, specifično v času epidemije Covid-19, naslavlja tudi raziskava Vzdušje v intimno-partnerskih odnosih (IPES, 2020). S trditvijo, da je za nasilje vedno kriv in odgovoren storilec in nikoli žrtev, se sploh ni strinjalo oziroma ni strinjalo 34,7 % anketiranih moških in 18 % anketiranih žensk, "nevtralne" odgovore (se ne morem opredeliti, se niti ne strinjam niti se strinjam) pa je podalo 20 % anketiranih žensk in 13 % anketiranih moških. Ti podatki jasno kažejo normalizacijo nasilja nad ženskami in zakoreninjenost spolnih vlog. Zaskrbljujoči so tudi odzivi na trditev, da je nasilje včasih upravičeno (strinja oziroma popolnoma se strinja 5 % anketirancev, 10 % se jih niti ne strinja niti se strinja) in pa na trditev, da bi bilo nasilja manj, če bi se ženske v partnerskih odnosih vedle pametneje (strinja oziroma popolnoma strinja se 6 % vseh anketirancev, neopredeljenih in pozicioniranih na "se ne strinjam niti se strinjam" pa je kar 15 % anketirancev). Da moramo biti ženske v kriznih časih še posebno potrpežljive, nezahtevne, miriti konflikte in jih same ne ustvarjati, se je (zelo) strinjalo 30 %, na prvi pogled nevtralno pozicijo pa je zavzelo kar 24 % anketirancev. Te številke jasno kažejo ne zgolj trdovratnost škodljivih prepričanj o nasilju, temveč tudi številčnost skupine, ki s svojo kvazi nevtralnostjo takšne predstave hote ali nehote pomaga vzdrževati. V času epidemije smo tudi v Sloveniji zabeležili smrtno žrtev nasilja, več poskusov uboja in pretepanje ženske na javnem kraju. Skoraj 65 %

anketirancev se je strinjala s trditvijo, da je karantena povzročila porast nasilja v družinah in partnerskih odnosih, prav tako jih več kot polovica prikimava, da so bile težave z odvisnostjo od alkohola in drugih prepovedanih substanc še bolj izrazite.

V okviru projekta Trialog smo izvedli fokusne skupine z mladimi, na katerih smo jih vprašali tudi, kaj menijo o trditvi, da je v njihovi regiji zelo dobro poskrbljeno za preprečevanje nasilja med mladimi. Večinsko se s trditvijo niso strinjali; pogovor je tekel predvsem o medvrstniškem nasilju, vsi pa so poudarili, da je v srednji šoli tega manj (kot razlog so navedli večjo zrelost). Nekateri so omenjali, da bi bil poudarek na tem potreben tudi v srednji šoli, čeprav je bilo iz pogovora jasno, da so izkušnje v osnovi šoli mnogo slabše, saj prepoznavajo, da slednje puščajo posledice, ki se vidijo tudi kasneje (npr. v srednji šoli). Izredno negativno so se odzvali na to, da bi za nasilje nekemu povedali: bodisi se nič ne spremeni bodisi se nasilje poslabša, skupaj s predstavo ljudi o tebi (ideja, da si šibek, ker si zatožil). Najpogostejše naj bi bilo verbalno nasilje fantov nad dekleti zaradi videza (konkretni primeri so se dotikali predvsem debelosti), omenjali pa so tudi razlike med spoloma: če se nasilje pojavlja med dekleti, je po navadi psihično, med fanti pa fizično. Večinoma so menili, da se na kolektivni ravni nasilja ne da preprečevati.

“Edina možnost, ja ... mogoče da ga z besedami napadaš nazaj.”

“Ja isto je bilo v razredu moje sestre, pa so se določeni fantje spravili na eno punco in sploh učitelji niso nič naredili. Potem pa naslednje leto se je zgodilo enako pri drugi učiteljici, pa je ona potem uredila te stvari in ni več prihajalo do takšnih stvari.”

“Ja, ja malo nasilja je dobro. Življenje ni popolno, in malo moraš nasilja doživeti, da lahko vidiš kakšno je življenje. Življenje ne bo vedno samo lepo in zabava. In če samo od vrtca naprej živiš lepo ne boš pripravljen na življenje.”

“Tudi če se pogovorite s tistim, se bo spraval na tebe, ker si šibak ker moraš povedati nekemu.”

“Saj lahko njim rečeš, nehaj pač to ni okej, samo oni ne bodo ali pa bodo še huje to delali.”

LITERATURA

1. Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. (2014). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. <https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2019/08/prirocnik-za-deloz-zenskami-in-otroki-z-izkusnjo-nasilja.pdf>
2. Društvo za nenasilno komunikacijo. (2023). *Statistika o nasilju*. <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/statistika-o-nasilju.html>
3. EIGE. (2023). *Gender Statistics Database*. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/genvio_int_sur_phy_prev_phys_sex_ipv_phys/datatable
4. European Union Agency for Fundamental Rights. (2012). *Survey on violence against women in EU*. <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>
5. Hauptman, A., Kračan, B., Maj, M., Miklič, N., Miljavec, L. L., Motl, A., Puschner, M., Rajšp, S., Strašek, M., Vlasak, K. in Zemljič, I. (2020). *Spletno nasilje in spletne zlorabe otrok in mladostnikov: Priročnik za strokovne delavke in delavce centrov za socialno delo in druge strokovnjake*. Fakulteta za družbene vede.
6. Horváth, É., Kallós, L., Andras, R., Pedrola Vives, E., Ileš, M., Ignjatović, T., Cesar, S. in Bijelić, N. (2020). *Teacher's guidebook on cyber sexual and gender-based violence prevention and response*. I can choose to say no, Appendix 1.
7. Inštitut za proučevanje enakosti spolov – IPES. (2020). Vzdušje v intimno-partnerskih odnosih in družinah v času karantene in negotovosti. Dostopno prek [https://ipes-si.org/raziskave/](https://ipes.si.org/raziskave/)
8. Matko, K. in Horvat, D. (2016). *Kako poročati o nasilju v družini in o nasilju nad ženskami: Priročnik za medije*. Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja.
9. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). (2020). *Osebna varnost v zasebnem okolju*. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10159>